

התנועה העברית לפני יובל שנים

שנות ה-40:

בצל שואת יהודי אירופה

- חורבן ובניין*

מאת משה פלאי

פתיחה

למרות כל הקשיים ניכרו התפתחויות חשובות ביותר בתנועה העברית שעתידות להרים תרומה ניכרת לקהילה היהודית באמריקה, עם גיבוש תנועת הנוער העברי. החינוכיות שבתנועה צעירה זו הביאה לייסוד אחד המפעלים החשובים ביותר - מחנה הקיץ "מסדי", שהוסיף להתפתח ולהתקדם ואף שימש דוגמה להקמת מחנות קיץ עבריים נוספים. הנוער העברי פיתח גם מפעלי תרבות ואמנות מטעם ועד האמנות העברית מיסודו, הקים בית ספר עברי לדוגמה, וייסד מעין קיבוץ לנוער עברי בחודשי הקיץ. בוגרי התנועה הצטרפו להסתדרות העברית ובכך יצרו למעשה את דור ההמשך של התנועה העברית ועם זאת הקימה תנועת הנוער את העברי הצעיר, ארגון לנוער צעיר יותר, במטרה לפתח את העתודה הצעירה ולהכינה לפעולה עברית.

ת"ש: ד"ר ישראל אפרת נשיא ההסתדרות העברית

עם פטירתו של נשיא ההסתדרות, ח. א. פרידלאנד, נבחר ד"ר ישראל אפרת כממלא מקום הנשיא (הדאר, שנה י"ח, גלי

שנות מלחמת העולם השנייה הוסיפו קשיים על הקשיים הטבעיים של המרכז העברי באמריקה. עם הקצאת משאבי היהדות העולמית להצלת יהודי אירופה ולביסוס היישוב בארץ ישראל, הטעימה ההסתדרות העברית שוב ושוב את הצורך בהצלה רוחנית ותרבותית ולא דווקא הצלה פיזית בלבד. בעיתות המלחמה התגייסו חברי הנוער העברי לצבא למלא את חובתם. לאחר שנודעו זועות השואה בעולם ונתפסה משמעותן הפיזית והרוחנית ליהדות העולמית, תרמה ההסתדרות העברית תרומה צנועה וסימלית למשימת השיקום במשלוח חומר למחנות הפליטים ושיגור מדריכים מקרב הנוער העברי להדריך יתומים יהודים מניצולי השואה באירופה. חורבן יהדות אירופה החדיר את ההכרה הברורה, כי המרכז היהודי האמריקני הוא עתה השני בחשיבותו לאחר המרכז בארץ ישראל, וכן גם המרכז הספרותי והתרבותי העברי באמריקה.

הוועידה התקיימה בפיטסבורג בסיוון (יוני) בעת ובעונה אחת עם הוועידה הציונית. בוועידה זו נבחר ישראל אפרת כנשיא, לאחר שכינה בתפקיד זה כממלא מקום במשך השנה החולפת מאז פטירת פרידלנד. (...) הוחלט להביע תמיכה ביישוב העומד במערכה ועידוד למרכזי התרבות שעדיין היו פעילים באירופה (וועידת העשרים של ההסתדרות העברית באמריקה, "הדאר", ל"ד, י"ג תמוז, 570-575). הנשיא אפרת יצא כדיברי עידוד בנאומו בוועידה והביע את אמונתו כי "עתיד הספר לבלות את הסיף" (ד"ר ישראל אפרת, "דבר אל העברי", "הדאר", ל"ד, י"ג תמוז, 563). (...)

באותה שנה (1940) נערך כינוס הסתדרות הנוער העברי ברוקוויי, נ.י., ובו נדונו תוכניות פעולותיה של התנועה. שלמה שולזינגר, יו"ר ועד הכינוס, נאם על "תפקידי הסתדרות הנוער העברי ברחוב היהודי" ודרש לקבוע דרישות לחברות בתנועה. יעקב קבקוב הרצה על "יסודות עבודתנו בגולה" וצידד בהכרת המציאות של קיום הגולה אך עם זאת קרא לתמיכה במפעל בניין הארץ. משה דייוויס ייחד את נאומו ל"מקומה של התנועה העברית בקהילה היהודית באמריקה".

בין ההצעות המעשיות שנידונו בכינוס היתה הצעה לארגן את הנוער העברי במסגרת שתי שכבות-גיל, וכן הצעתו של שלמה שולזינגר להקים "מחנה קיץ עברי". הכינוס קיבל בברכה הצעות אלה, ובחר ביעקב קבקוב שוב כנשיא ("כינוס הסתדרות הנוער העברי בראקובי", "הדאר", מ', ערב ראש השנה תש"א, 678-679). ראשיתו של המפעל החינוכי החשוב של הנוער העברי, מחנה 'מסד', היה בכינוס זה. (...)

דיווח מפורט על הכינוס מצוי בחוברת ב' של ידיעות, הידיעות של הנוער העברי. בנוסף לנשיא יעקב קבקוב, נבחרו חיים אברמוביץ כסגן, ומשה דייוויס כיושב ראש הוועד הפועל. שרגא מילר נבחר כגזבר ובין חברי הוועד היו: יוסף באראט, רבקה וולמן (לימים: שולזינגר), יעקב כהן, משה עטנברג ושלמה שולזינגר. כן נדפסו בחוברת נאומיהם של קבקוב, דייוויס, עטנברג, אברמוביץ, פרידלנד, ושולזינגר. בראש החוברת מודפסת "הצהרת אמונה" כדלקמן: "אנו, חברי הסתדרות הנוער העברי, רואים בלשון ובתרבות העברית את הקרקע הרוחני של העם ואת הדרך לתקומתו בעתיד. אנו מצהירים כי בפעולה החינוכית-יצירתית העברית לכל גילוייה יש משום אמצעי להתגוננות רוחנית בגולה, משום עיקרון חשוב לארגון חיינו היהודיים באמריקה על יסודות קהילתיים ומשום קשר לא ינותק עם מרכז היצירה העברית בארץ ישראל... (ידיעות, ב', י"ד תשרי, תש"א; עותקים של החוברת מצויים בספרייה הלאומית בירושלים, מס' PA950).

תש"א: פרופ' מ. קפלן - הרחבת התוכן של העברית ויצירת סביבה עברית

(...) עם כל זאת, עדיין ניכרת תחושת הבדידות הנוראה של התנועה העברית וקיימת מודעות למגבלותיה ולצמצום היקפה. מ. שושני (שם-העט של מנחם ריבולוב). נתן לכך ביטוי במאמרו "הבדידות העברית", שבו הוא טען, כי "גדולה וקשה הבדידות העברית בארץ הזאת". האויב לעברית הוא כפול: אדישות ועם הארצות. עם גידול היישוב היהודי באמריקה, גדלה הבעייה ("הדאר", שנה כ' גלי ד', כ"א חשוון, תש"א, בשער). כעשרים וחמש שנה לאחר הקמת התנועה העברית המאורגנת, חוזרים סופריה לבעייה שאובחנה בראשית דרכה על ידי סופרים כמשה הלוי וקלמן ויטמאן.

תרומה נוספת לבחינת מעמדה הרוחני של התנועה העברית ולאבחון מצבה תימצא במאמרו של הוגה הדעות היהודי האמריקני, פרופ' מרדכי מ. קפלן, שהיה קרוב להסתדרות העברית, על "תוכן וצורה בתרבות העברית". למאמרו יש

חשיבות לא רק מבחינה עיונית אלא גם מבחינתו המעשית. קפלן הציג דרך פילוסופית ומעשית כאחת להתייחס לתרבות העברית ביישומה למציאות היהודית האמריקנית כשילוב בין שתי התרבויות. לדעתו עשויה מורשת התרבות העברית להעשיר את ערכי התרבות האמריקנית. שילוב ערכי העבר עם ערכי ההווה בתרבות היהדות האמריקנית עצמה ייצור את ההתחדשות הרצויה של העם היהודי. קפלן הציב שתי מטרות כחיוניות לתרבות העברית: "א) הרחבת התוכן של העברית, וב) יצירת סביבה עברית". הוא דרש במפגיע ליצור סביבה עברית באמריקה, משום שאי אפשר להסתפק בערכים ערטילאיים בלבד ("הדאר", כ"א, כ"ב אדר, 331-332).

באותה שנה הכריזה ההסתדרות העברית על מפעל חדש: חגיגת התחלת הלימוד העברי שתיקרא 'חגיגת בראשית' ("המועצה העברית בסינסינטי", "הדאר", שנה כ', גלי מ', י"ב תשרי, תש"ב, 743). בהצעה זו יצא לראשונה צבי שארפשטיין במאמר בשם "חגיגת בראשית" ("הדאר", י"ג, כ"ה טבת 202). ועדת מחנכים פרסמה הודעה בנושא זה ("הדאר", ט"ו, י" שבט, 234). לרגל המפעל הוציאה ההסתדרות העברית חוברת בשם **חגיגת בראשית לראשית לימוד החומש הצעה ותכנית** שכללה קול קורא מאת ועדת מחנכים, סופרים והוגי דיעות לחדש את המנהג הישן של חגיגת התחלת לימוד החומש לתינוקות ("קול קורא") ומאמר מאת מנחם ריבולוב בזכות המפעל דווקא "בשעת הרת עולם זו, העוברת עלינו, כשעם היסודות של החברה האנושית נודעזעו ומטו לנפול, ואנו נתונים למשיסה ולבוז, להרג ולשמד, אנו דבקים ביתר שאת וביתר אהבה בספר הספרים שלנו, הוא ספר הברית וספר החיים של האומה" ("מן המקור אל המקור", חגיגת בראשית). כן פרסם שארפשטיין מאמר בשם "חגיגת בראשית" ובו ציטוט מתיאור החגיגה מתוך **שתי הקצוות** לראובן אשר ברוידס (**חגיגת בראשית לראשית לימוד החומש הצעה ותכנית**, הוצאת ההסתדרות העברית באמריקה, ללא תאריך. עותק מצוי בספרייה הלאומית בירושלים. מס' 541A1474).

הדי המלחמה באספקלריה עברית משתקפים כדיברי העורך על בקשות של חייילים עברים בצבא האמריקני, המבקשים לקבל את **הדאר** וספרים עבריים, ומתעניינים בהקמת חוגים עבריים. הוא הבטיח, כי ההסתדרות העברית תעשה לשם הצלחת העבודה החשובה הזאת של הספקת עיתונים וספרים עבריים לחיילים וכן סידור הרצאות ושיעורים בעברית. (מ. שושני, "עמדות חדשות לעברית", "הדאר", ל"ב, כ"ה סיוון, 590).

תש"ב: ידיעות ראשונות על גטו וארשה

(...) **הדאר** שיקף את הדי הימים ההם. בשלהי קיץ תש"ב סקר סופר **הדאר** את אירועי השבוע במדורו 'פרשת השבוע' בחיי עמנו' והזכיר את הידיעות הראשונות שהחלו להגיע בדבר הטבח ביהודי גיטו וארשה ומעשי זוועה אחרים של הנאצים. הסופר העלה על נס את ההתנדבות הגוברת של יהודים בארץ ישראל לצבא הבריטי כדי לעזור למאמץ המלחמתי במערכה במצרים לנוכח הסכנה שאיימה על היהודים בארץ ישראל. ובאותו עמוד-ידיעות על התרבות העברית באמריקה: הופעת חוברת ט"י של **בצרון**, וחוברת ב' של "ההוצאה החדשית" **אהלים** בענייני הלכה (**הדאר**, ל"ד, כ"ד מנחם-אב, 572). (...)

* קטעים נבחרים מתוך הספר **תרבות העברית באמריקה: 80 שנות התנועה העברית בארצות-הברית**, הנמצא בדפוס (יופיע בקרוב). (הסימון [...]) מצוין דילוג.

שנות ה-40:

בצל שואת יהודי אירופה

- חורבן ובניין

מאת משה פלאי

(המשך מן הגליון הקודם)

**תש"ג: כ"ה שנה להסתדרות העברית:
הדי המלחמה והתרבות העברית באמריקה**

ההסתדרות העברית חגגה מלאת עשרים וחמש שנה לקיום התנועה העברית המאורגנת (הדאר, שנה כ"ב, גל' כ"ג, י"א ניסן, תש"ג, 400). (...)

אחד האירועים המרכזיים בשנה זו היה כינוס הסופרים העברים באמריקה מטעם קלוב פא"ן העברי לדיון "בשאלות הספרות העברית והחינוך העברי ובעיות החיים המעיקות כיום על לב כל יהודי". בהשתתפות ד"ר ישראל אפרת, פרופ' חיים טשרנוביץ, מנחם ריבולוב, פרופ' אברהם ניומאן, נשיא דרופסי קולג', ד"ר יעקב קלאצקין וזלמן שניאור, ד"ר ניסן טורוב, משה פיינשטיין, פרופ' צבי שארפשטיין, הילל בבלי, גבריאל פרייל, דניאל פרסקי, אברהם רגלסון ואחרים. נדונו הנושאים הבאים: "שאלות היסוד של קיומנו, מצב הספרות העברית, והחינוך העברי באמריקה". (הדאר, ו', ג' טבת, 101). הדי המלחמה נשמעו גם בציבוריות העברית: ההסתדרות העברית ערכה בראשית חודש אייר נשף קבלת פנים לסופרים ולעסקנים פליטי אירופה בהשתתפות קרוב לחמש מאות איש. האירוע נערך על ידי הוועדה לענייני התנועה העברית העולמית שעל יד ההסתדרות העברית שבראשה עמד הרב ש. ק. מירסקי, יושב ראש, וד"ר א. טארטאקובר, סגן. המדווח מסר על האווירה המיוחדת ו"כוח התודעות עטופת צער לאחים לדעה, סופרים ועסקני תרבות עברית, שנמלטו לכאן מארצות הזוועה מעבר לים". היתה זו הפגנת אחדה ותמיכה בשרידי חרב, והפגנת אחדות העם ותרבותו. פרופ' מירסקי הזכיר את מטרת הנשף - להצביע על הצעד הראשון בשיתוף הכוחות הפועלים ויוצרים בין 'נמלטי אירופה' לשם "חיזוקה של התנועה והתרבות העברית בארץ זו". ד"ר טארטאקובר דיבר על חידוש עתידה התרבותי של יהדות אירופה... יש לזכור, כי היקף השואה לא היה ידוע בתש"ג, בעת היאמר הדברים הללו. מנחם ריבולוב הגדיר את מטרתו הכפולה של הכינוס: העשרת חיי יהדות אמריקה ודיון בגורל התרבות העברית ומוסדותיה באירופה "למחרת המלחמה". ריבולוב היה מעשי ביותר וצפה את הצורך להגן על "זכויות התרבות העברית בבוא יום חשבון

ותקומה" ולגייס מתנדבים לעזור "בתקומת הריסות חיי הרוח של יהדות אירופה". הנואם סקר את תרומתם של המהגרים בגלי העלייה בעבר לאמריקה העברית תוך השלכה לעתיד - לתרומתם של שרידי החרב לתרבות העברית באמריקה. יש לומר, שריבולוב היטיב לנתח את המצב בעבר ואת הסיכוי לעתיד: "לפני ארבעים שנה הגיע לכאן הזרם הראשון של סופרים עברים, שהניח את היסוד לעתונות וספרות עברית בעולם החדש; לפני עשרים שנה בא הזרם השני והוסיף את חלקו בבנין הספרות העברית. יהיו גם הבאים עתה לברכה לעתידה של התרבות העברית באמריקה". בין הנואמים האחרים היו ד"ר י. אפרת בשם ההסתדרות העברית, יצחק ניידיטש, ממייסדי קרן היסוד בעבר, וד"ר יעקב רובינזון, מנהל המכון לחקר ענייני היהודים שעל יד הקונגרס היהודי העולמי. (נישף קבלת פנים לסופרים ולעסקנים פליטי אירופה" הדאר, כ"ו, ט' אייר, 464).

באותה שנה סקר ריבולוב את יבול הספרות העברית באמריקה בכ"ה השנים שחלפו (מאז 1918) במאמר ארוך שפורסם באחיספור, ובו הערכות קצרות על הסופרים, המשוררים, המסאים ואנשי המדע, כמאה ועשרים במספר, שתרמו להעשרת הספרות העברית באמריקה. הוא ניתח את התמורות העמוקות שאירעו ביהדות העולם ממלחמת עולם אחת לשנייה והטעים את אמונתו בעלייתו של המרכז הספרותי העברי באמריקה שנעשה "חלק יסודי ובלתי נפרד מחיי הרוח של כנסת ישראל באמריקה". "גם אנו נקח חלק בעבודה היסטורית זו. ומה שנעשה עד כה יהיה התחלה להמשך שיבוא, זרע לעתיד". (מנחם ריבולוב, "הספרות העברית באמריקה", אחיספור, ניו יורק, 1943, הוצאת ההסתדרות העברית באמריקה, 93-182). (...)

תש"ד: פגישה עם פליטי המלחמה

(... ערב ראש השנה תש"ה נפגשה משלחת של ההסתדרות העברית עם שרידי החרב במחנה פליטים באוסווגו, במעלה מדינת ניו יורק. המשלחת הביאה להם את ברכת התנועה העברית והביעה את הרגשתה של יהדות אמריקה לשמע הזוועות והאימים שנתנסו בהם. נציגי ההסתדרות העברית היו ד"ר אפרת, הרב מירסקי, ריבולוב וחיים מרגלית. (הדאר, ל"ט, כ"ז אלול, 764).

תש"ה: חברי הנוער העברי התגייסו לצבא

(...) ההסתדרות העברית המשיכה להשתתף בוועידות הציוניות באמריקה במסגרת מושבים עבריים מתוך מגמה ברורה לראות ולהיראות, לשמוע ולהשמיע ובעיקר מתוך כוונה לפעול למען המשכת הקצבות הכספיות או לפחות למנוע את ביטולן. בוועידה בשנה זו השתתפו מנהיגים ציונים כאבא הלל סילבר, שנשא דבריו בעברית, ודי"ר ישראל גולדשטיין, נשיא ההסתדרות הציונית באותה שנה. כמו כן נאמו באסיפה נציגי תנועת הנוער העברי וחברי מערכת נ"ב, גרשון כהן וכרמי טשארני.

גרשון כהן (1924-1991) עתיד לשמש פרופסור להיסטוריה ולכהן כנגיד בית המדרש לרבנים של הסמינר התיאולוגי היהודי, ואילו טשארני עתיד לעלות לישראל ולהצטיין כמשורר ומתרגם, הידוע בשמו ט. כרמי (1925-1994; מספריו: **אין פרחים שחורים**, 1956, **נחש הנחושות**, תשכ"ב). שני נציגי הדור הצעיר הגדירו את יעדה של תנועת הנוער העברי: "לקיים המשך יצירתי בשדה התרבות העברית בתוך יהדות אמריקה לגדל צעירים שישתתפו בפועל בהמשך בנינה של הספרות והאמנות העברית על אדמת אמריקה" (המסיבות העבריות בוועידה, **הדאר**, שנה כ"ג, גלי מ"ב, י" מרחשוון, תש"ה, 849).

התנועה העברית בקנדה קיבלה תנופה בשנתיים האחרונות בפעילותו של ירחמיאל ווינגארטן, מחנך, סופר ועיתונאי, ששרד במלחמה לאחר נדודים (ראה: קטע זכרונות שפרסם בגליון ראש השנה "בראש השנה תשי"ח, **הדאר**, ל"ט, כ"ז אלול, תשי"ד, 758-759). ווינגרטן (1902-1982) חיבר ספרי לימוד רבים ובהם **עמנו בעבר ובהווה**. ב-1946 עבר לניו יורק ולימים עתיד לכהן כמזכיר כללי של ההסתדרות העברית. הוא פרסם דין וחשבון מפורט על הפעילות של 'קרן התרבות העברית בקנדה' בעבר ועל התוכניות לשנת הפעולות הנוכחית: הוקם בית-עם עברי במונטריאל, שבה התרכזו עד אז הפעולה העברית, נוסדו קורסים לעברית, הוקמה אגודת נוער עברי צעיר, נערכו הרצאות בעברית, הופצו ספרים עבריים, ועוד (ירחמיאל ווינגארטן, "התנועה העברית בקנדה", **הדאר**, מ"ב, י" מרחשוון, תש"ה, 850-851).

המלחמה נתנה אותותיה על פעולות ההסתדרות העברית. הוועידה הארצית נדחתה מחמת תנאי המלחמה, ובמקומה התכנסה בכסלו (דצמבר) מועצת ההסתדרות העברית. ראשי התנועה העברית דנו בפעולות ההסתדרות והקשיבו לדוחות של הפעילים. המחנך די"ר א. מ. דושקין (1890-1976), ראש ועד הנוער, העריך את פעולות הנוער ואת השפעת המלחמה על הנוער העברי, שחלק מחבריו התגייסו לצבא, והתנועה סבלה מחוסר מדריכים. שלמה שולזינגר דיווח על התפתחות מחנה 'מסד'. גרשון כהן, מדרך קבוצות העברי הצעיר, הגיש דו"ח על הפעילות בקרב התנועה הצעירה. גרשון וויינר, מנשיאי הנוער האקדמי, דיווח על פעולות הנוער במכללות. רבי משה דייוויס מסר על פעולות הוועד לאמנות עברית בתחום התיאטרון, המחול והתזמורת, ועל תמיכתה הכספית של ההסתדרות הציונית בסך 12 אלף דולר בוועד ובפעולותיו. בין הפעילים האחרים שדיווחו או העלו נושאים לדיון היו אישי חינוך ידועים כשמואל בורובסקי, ש. ברנהולץ, ישראל אפרת, מנחם ריבולוב, דניאל פרסקי, יהודה פילטש, צבי גלאטשטיין, מרדכי הלוי, ד. ע. וורטהיים, א. איסרוב, ש. פולאק, ואחרים. הוגש תקציב בסך של 245 אלף דולר להפעלת כל המוסדות הקשורים בהסתדרות העברית כולל **הדאר**, **הדאר לנוער**, 'עוגן', ועד הנוער, 'מסד' ועד האמנות. בין יתר החלטות דרשה המועצה מן המוסדות המטפלים בשיקום יהדות אירופה לשים לב

במידה הדרושה לחינוך העברי ולצורכי התרבות העברית של יהודי אירופה (**הדאר**, שנה כ"ג, גלי ה', ט"ז כסלו, תשי"ה, 80-82).

הדאר הגיב מעל דפיו באופן שבועי על אירועי הזמן ועל המלחמה. עם גילויי הזוועות שעוללו הנאצים, נתן העורך בחודש אייר (אפריל) ביטוי להרגשת העם היהודי בכותבו על "אות קין, לעולם לא יימחה, מעל מצח העם הגרמני, ארוך יהיה מן האדמה אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחינו מידי; וארוך יהיה מן האוויר אשר קלט את שאגות המעונים וספג אל תוכו את אפר הגופות השרופות של הקדושים". (**הדאר**, כ"ד, י"ד אייר, 496). שבועיים לאחר כניעת גרמניה כתב ריבולוב: "בא היום קווינו לו, צפינו לו, התפללנו לו... יום זה, הוא יום הנצחון באירופה, יכתב לדורות כאחד הימים הגדולים ביותר והמזהירים ביותר בתולדות ימי האנושות, כי בו הוכרע לארץ שלטון הרשע והזדון, שהמיט חרפה על המין האנושי... ביום זה הושם קץ לחלום הבלהות הנאצי, שהחשיך את השמש... הוחזר דרוך לאדם ושוב ניתנה לו למין האנושי ההזדמנות לקומם את הריסותיו". ("זה היום קיוינו לו", **הדאר**, כ"ו, כ"ח אייר, 535).

הוועידה הכ"ב בשלהי המלחמה: ההסתדרות כגורם מדרבן להקמת מפעלים עבריים

בשלהי מלחמת העולם השנייה, ב"י תמוז (21 ביוני 1945), התכנסה הוועידה הכ"ב שלוש שנים לאחר הוועידה הכ"א, במספר צירים מצומצם, לפי הוראות משרד הביטחון האמריקני. ערב הוועידה יכולה היתה מערכת **הדאר** לציין את ההסתדרות העברית כגורם מדרבן להקמת מפעלים עבריים. בעקבות מחנה הקיץ העברי הראשון 'מסד', הוקם מחנה 'יבנה' בבוסטון (גם מרדכי הלוי ציין את השפעת 'מסד' על 'יבנה' במאמר "מחנה הקיץ העברי", **הדאר**, שנה כ"ד, גלי ג', ב' כסלו, תשי"ה, 44).

מייד לאחר הוועידה התחילה ההסתדרות העברית באיסוף ספרים עבריים למשלוח אל שארית הפליטה, שרידי יהדות אירופה ("ספרים עברים לאירופה", **הדאר**, ל"ו, ט"ו אלול, 794).

במשך הקיץ נקרא מושב הוועד הפועל להתכנס והפעם במחנה 'מסד', שם נידונו ההצעות להוצאת ספרים נוספים במסגרת 'עוגן' וכן התוכניות להרחבת 'מסד' ולרכישת מחנה נוסף (**הדאר**, ל"ו, ט"ו אלול, 808).

(סוף בגליון הבא)

תיקון טעות

בגליון פסח נשמט בטעות הציון הבא ממאמרו של פרופסור אבנר טריינין, "בלא להכאיב כמעט" (עמ' 21): האוניברסיטה העברית (המחלקה לכימיה פיזיקאלית) ואוניברסיטת בן-גוריון (המחלקה לספרות עברית).

בצל שואת יהודי אירופה

- חורבן ובניין

מאת משה פלאי

(המשך מן הגליון הקודם)

תש"ז: כ"ה שנה ל"הדאר" - אבדן התמימות

בשנה זו ציינה התנועה העברית מלאת כ"ה שנה להדאר (הדאר, שנה כ"ו, גל' א', ז' מרחשוון, תש"ז, 1), וגליון היובל, שהחזיק 268 עמודים בני שלושה טורים במתכונת גדולה, הביא שפע של חומר מאת הסופרים המרכזיים, שהעריכו, בין השאר, את מצב התרבות העברית באותה תקופה, ובתוך כך גם שיקפו את דעתם על התקופה עצמה. ריבולוב עמד בעיקר על השינוי המהותי שחל בעולם מאז הקמת הדאר, והזכיר את המאורעות הטרוםמאטיים שעברו על היהדות העולמית בין מלחמות העולם ובעיקר בעת מלחמת העולם השנייה. מאמר מצטיין בנוסטאלגיה רבה ועימה גם תחושת אבדן התמימות ואכזבה נוקבת שבאה עם התבגרות התנועה העברית וביטאונה ולנוכח אימי החורבן באירופה: "בהווסד 'הדאר' היו יוצריו ועורכיו צעירים חולמים... אז, בראשית התקופה, עוד היה אביב בעולם ועוד היתה תמימות רעננה מסביב... עתה זקנו, כי רואים אנונו מסביבנו עולם מפוכח עד לידי אכזריות, ואנו בתוכו - בניס תועים ונידחים. באין ידיד ובאין מושיע, באין מקיים הבטחת יום אתמול ובאין מבטיח דבר ליום מחר". (מנחם ריבולוב, "תקופת כ"ה שנים", הדאר, כ"ט, ד' סיוון, 669-670). דניאל פרסקי ניסה להסביר את סוד קיומו של השבועון בכך שלא עמד על מקום אחד ולא קפא על שמריו, והסתגל לרוח הקוראים וצרכיהם הרוחניים. העיתון הקפיד לשמור על ציביון אחיד וקבוע ועם זאת לשנות ולחדש. העיתון שימש "שופר לרעיון הגאולה והתחיה בכלל ולתנועה העברית בפרט". (יסודות מן המערכת, הדאר, ד' סיוון 706-708). ד"ר מנחם גלן העריך את תרומתו הספרותית של הדאר והציג רשימה מפורטת של מחברים שפרסמו מאמרי מחקר בשבועון וכן את רשימת הגליונות המיוחדים של הדאר, המהוות מעין רשימת מלאי תרבותית של התנועה העברית באמריקה. יש להעיר, כי ריבולוב וכן הסופרים האחרים במערכת השבועון היו מודעים לצורך לתעד את הפעילות הספרותית והתרבותית שלהם ולהצביע על המרכז הספרותי כיישות חיה ופעילה, והם עשו זאת בנאמנות ובסקדנות מופתית בכל יובל ובהזדמנויות נאותות. ("הדאר ותרומתו לספרותנו", הדאר, כ"ט, ד' סיוון, 728-731).

לפני הוועידה הכ"ג של ההסתדרות העברית פרסם המנהל, מרדכי הלוי, מאמר ובו עמד על שלושה קווים יסודיים לפעולתה של ההסתדרות העברית בתקופה הנוכחית. באשר למקומה של ההסתדרות העברית בחינוך העברי - הוא קרא לשינוי כיוון בפעילותה לקראת מאבק פעיל להכנסת החינוך העברי השלם; בדבר חלקה של ההסתדרות העברית בקימום התרבותי בתפוצות - הוא הדגיש את הצורך בעזרה

לברית העברית העולמית בהקמת הריסות המוסדות התרבותיים בתפוצות הגולה; ואילו בנוגע ליחס שבין ההסתדרות העברית וחובבי התרבות העברית - הלוי דרש הרחבת המסגרת לאוהדי העברית ותרבותה בשפה האנגלית ("על שלושה דברים", הדאר, כ"ח, כ"ו אייר, 674-675).

הוועידה הכ"ג: משלחת הנוער העברי להוראת יתומים באירופה והקמת קיבוץ קיצי בניו יורק

הוועידה הכ"ג התקיימה בסינסינטי, אוהיו, בתמוז (יוני) תש"ז. לקראת הוועידה הגישה ההסתדרות העברית דין וחשבון על הפעולות בין שתי הוועידות, מיוני 1945 ועד יוני 1947. צויינה הרחבת הדאר במספר עמודיו, בגליונותיו המיוחדים ובשני מוספיו, והפעילות המו"לית ביעוג'ן: שורה של ספרי שירה מאת אפריים ליסיצקי, יצחק זילברשלאג, שמעון גינצבורג, זלמן שניאור, ופרוזה, מאת י. אופאטושו, וכן הוצאת ספרי מחקר וחינוך ודומיהם. ניתן סיוע להשלמת המילון הגדול של אליעזר בן יהודה, להוצאת כתבי העת **שבילי החינוך ומצודה**. הוצאו עלוני ידיעות באנגלית בשם **העולם העברי**. מחנה 'מסד' גדל לכדי 400 נפש (350 בני נוער ו-60 מדריכים) והוקמו מבני ספרייה ואמנות. 'מסד' שימש דוגמה להקמת כמה מחנות עבריים נוספים: מחנה יבנה בבוסטון, שרון בשיקאגו, 'מסד' בקנדה, ועוד. הנוער העברי דיווח על כיוונים חדשים בפעולתו, שהזמן גרמם: משלחת של חברים נסעה לאירופה לשמש כמורים ומדריכים בבתי יתומים לפליטי המלחמה וכן הוקם קיבוץ קיצי 'סול' על ידי פוקיפסי, במעלה מדינת ניו יורק, המבוסס על תוכנית עבודה ברוח הקיבוץ הארץ ישראלי. כן התקיימו פעולות חינוכיות חדשות: קורסים לעברית למבוגרים, שיעורים בקורספונדנציה, הוצאת קטלוג של ספרות ילדים שערך הספרן בישיבה דפלטבוש, ד. בירנבוים, ואימוץ בית הספר העברי ביאליק, שהוקם על ידי ד"ר א. לייפסון וחיים אברמוביץ, מפעילי הנוער העברי, כבית ספר לדוגמה. מפעל החודש העברי המשיך בפעילותו בבתי הספר ובבתי הכנסת. ועד האמנות העברית, בשנתו השנייה לקיומו ליד ועדת הנוער הציוני ובהשתתפות ההסתדרות העברית, קיים תזמורת למוסיקה יהודית, מקהלות לזמרה וסטודיו למחול. התיאטרון העברי 'פרגוד' הציג את 'שלמה המלך ושלמי הסנדלר', 'בר כוכבאי' לשאול טשרניחובסקי, ו'שיילוק 47', מהדורה חדשה של הסוחר מוונציה לשייקספיר בתרגומו של שמעון האלקין.

בשנתיים האחרונות נערכו 140 תוכניות לנוער ולארגונים ציוניים. דווח על פעילות של 63 סניפים ("דין וחשבון מפעולות ההסתדרות העברית באמריקה", הדאר, ל"א, כ"ה סיוון, 1004-1006).

אוניברסיטת מרכז פלורידה